

Les 'partícules' *ut* / *ne* / *cum* / *quod*

El llibre de text presenta com a 'partícules' tres de quatre termes, *ut*, *ne* i *cum*,¹ que en llatí poden introduir cadascun diversos tipus d'oracions subordinades, i que s'han de considerar conjuncions subordinants (*conj sub*). No obstant, cap d'aquests tres termes (i tampoc el quart, *quod*) s'hauria de considerar-se com a partícula (una etiqueta que s'hauria de reservar per a termes com la partícula interrogativa *num* o la partícula interrogativa enclítica *-ne*), i per tant cal pensar que el llibre de text fa servir aquell nom per tal d'englobar sota una sola denominació els valors diversos que tenen cadascun d'aquests termes i que ultrapassen la categoria gramatical de conjunció subordinant.

En efecte (tal com queda reflectit en la Taula 2 de més avall, la qual inclou uns números que remetent a diverses frases d'exemple, tant INDEPENDENTS com SUBORDINADES),

- *cum*, a més de conjunció subordinant, també pot ser preposició d'ablatiu,
- *ne*, a més de conjunció subordinant, també pot ser adverbi de negació
- *ut*, a més de conjunció subordinant, també pot ser adverbi interrogatiu
adverbi exclamatiu
adverbi relatiu
adverbi indefinit

Pel que fa al quart terme, *quod*, el llibre de text² no fa servir l'etiqueta 'partícula', sinó que estableix una diferència clara entre els seus valors com a pronom relatiu i com a conjunció subordinant, però no esmenta l'altra categoria gramatical, la d'adjectiu interrogatiu, a què també pot correspondre el terme *quod*.

Deixant de banda les categories gramaticals anteriors, i atenent només al seu valor com a introductors d'oracions subordinades, *ut*, *ne* i *cum* sempre són conjuncions subordinants, i introdueixen els diversos tipus d'ORACIONS SUBORDINADES que podeu veure en les Taules 1 i 2 de més avall, mentre que –com s'ha dit– *quod* pot ser igualment conjunció subordinant però també pronom relatiu o adjectiu interrogatiu.

En concret:

¹ *ut*: crèdit 6, unitat I, pàgs 148-149 (en l'edició de 1999)
ne: crèdit 6, unitat I, pàgs 150-151
cum: crèdit 5, unitat V, pàgs 132-134

² *quod*: crèdit 5, unitat IV, pàg. 121

ut pot introduir sis tipus d'ORacions SUBordinades:

- OR SUB COMPLETiva (o SUBSTantiva)		si el verb està en SUBJuntiu	(amb funció de CD o de SUBJ, o, menys sovint, d'ATRibut o d'APOSició)
- OR SUB CIRCumstancial (o ADVerbial)	final	" " " " " "	
- OR SUB CIRCumstancial (o ADVerbial)	concessiva	" " " " " "	
- OR SUB CIRCumstancial (o ADVerbial)	consecutiva	" " " " " "	
- OR SUB CIRCumstancial (o ADVerbial)	temporal	si el verb està en INDicatiu	
- OR SUB CIRCumstancial (o ADVerbial)	comparativa	" " " " " "	

ne pot introduir dos dels sis tipus que pot introduir *ut*

(*ne* ve a ser la 'contrapartida' negativa de *ut*):

- OR SUB COMPLETiva (o SUBSTantiva)		i per a això necessàriament el verb ha d'estar també en SUBJuntiu
- OR SUB CIRCumstancial (o ADVerbial)	final	" " " " " "

cum pot introduir quatre tipus d'ORacions SUBordinades, dels quals

dos també poden ser introduït per *ut*:

- OR SUB CIRCumstancial (o ADVerbial)	temporal	si el verb està en INDicatiu
- OR SUB CIRCumstancial (o ADVerbial)	concessiva	si el verb està en SUBJuntiu

i un també pot ser introduït per *quod*

(entès com a conjunció):

- OR SUB CIRCumstancial (o ADVerbial)	causal	si el verb està en SUBJuntiu
---------------------------------------	--------	------------------------------

mentre que el quart és propi de la conjunció *cum*:

- OR SUB CIRCumstancial (o ADVerbial)	temporal- causal,	i per a això necessàriament el verb ha d'estar en imperfet o en plusquamperfet de SUBJuntiu
---------------------------------------	-------------------	---

(Aquest tipus d'ORació SUBordinada és anomenat també 'de *cum* històric',

ja que esdevé molt freqüent en els relats de fets passats, és a dir, en la historiografia.)

quod pot introduir quatre tipus d'ORacions SUBordinades, dels quals

dos com a conjunció subordinant

- OR SUB COMPLEtiva (o SUBSTantiva)
- OR SUB CIRCumstancial (o ADVerbial) causal

i sense necessitat que el verb estigui necessàriament o bé en INDicatiu o bé en SUBJuntiu, ja que ambdós modes són possibles, si bé l'ús de l'un o l'altre implica una diferència pel que fa a l'actitud de l'autor del text respecte del que diu la frase (veg. frases 23 i 24)

un com a pronom relatiu:

- OR SUB de RELatiu (o ADJectiva)

també sense necessitat que el verb estigui necessàriament o bé en INDicatiu o bé en SUBJuntiu, si bé aquest segon mode fa que l'oració adquireixi un valor adverbial (veg. frase 25c)

un subtipus d'OR SUB COMPL si apareix com a adjectiu interrogatiu:

- OR SUB COMPLEtiva (o SUBSTantiva) INTerrogativa INDirecta

i en aquest cas necessàriament el verb ha d'estar en SUBJuntiu

Si la interrogació és directa, no hi ha subordinació

: *Quod uinum bibis?*

Quin vi beus?

Si la interrogació és indirecta, hi ha una OR SUB COMPL INT IND,

el verb de la qual necessàriament ha d'estar en SUBJuntiu

: *Dic mihi [quod uinum bibas].*

però s'ha de passar si convé en la traducció a INDicatiu

:

Digue'm quin vi beus. (No 'Digue'm quin vi beguis'.)

TAULA 1

	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">adv de negació</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">↑ ne ↓</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">conj sub</div>	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">adv int adv excl adv ind adv rel</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">↑ ut ↓</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">conj sub</div>	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">prep d'ablatiu</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">↑ cum ↓</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">conj sub</div>	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">adj int (>) adj excl adj ind pr rel ></div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">↑ quod ↓</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">conj sub</div>	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">OR SUB COMPL INT IND</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;">OR SUB de REL</div>
INDicatiu	→		OR SUB CIRC temporal	OR SUB CIRC temporal	
	→		OR SUB CIRC comparativa		
SUBJuntiu	→	OR SUB COMPLETiva	OR SUB COMPLETiva		OR SUB COMPLETiva
	→		OR SUB CIRC concessiva	OR SUB CIRC concessiva	
	→		OR SUB CIRC consecutiva		
	→	OR SUB CIRC final	OR SUB CIRC final		
	→			OR SUB CIRC causal	OR SUB CIRC causal
	· impf / plpf →			OR SUB CIRC temporal -causal	↑ INDicatiu o SUBJuntiu ↑

Per tal de memoritzar bé l'associació entre els quatre termes *–ut, ne, cum i quod–* amb els tipus d'oracions subordinades que introdueixen i amb el mode *–INDICATIU o SUBJUNTIU–* en què s'ha de trobar el verb en aquestes, podeu recórrer a la primera taula de més avall. Fixeu-vos per a això primer de tot en en la columna de la conjunció *ut* i en la disposició que hi adopten les oracions subordinades:

INDICATIU	OR SUB CIRC temporal
	OR SUB CIRC <u>comparativa</u>
SUBJUNTIU	OR SUB ---- <u>COMPLetiva</u>
	OR SUB CIRC <u>concessiva</u>
	OR SUB CIRC <u>consecutiva</u>
	OR SUB CIRC final

- *Vt* pot introduir sis tipus d'OR SUB, que no apareixen distribuïts en dos grups de tres, sino en un de dos (el verb ha d'estar en INDICATIU) i un de quatre (el verb ha d'estar en SUBJUNTIU).
- Els quatre tipus 'centrals' acaben en *-iva* i apareixen en ordre alfabètic: *comparat·iva, COMPLet·iva, concess·iva, consecut·iva*, mentre que els dos dels extrems acaben en *-al* i no mantenen entre si l'ordre alfabètic: *tempor·al, fin·al*.
- El primer dels quatre tipus 'centrals' es diferencia dels altres pel fet que es tracta d' OR SUB COMPL (= COMPLetiva, o SUBSTantiva) i no d' OR SUB CIRC (= CIRCumstancial, o ADVerbial)

Després, fiexeu-vos que:

- A banda i banda de la columna de *ut* les conjuncions *ne* i *cum* hi comparteixen dos tipus d'OR SUBordinada cadascuna,
 ne els dos tipus que li són propis: OR SUB COMPL i OR SUB CIRC final
 cum dos dels quatre tipus que li són propis: OR SUB CIRC temporal i OR SUB CIRC concessiva
- mentre que més enllà de la columna de *ut* i de *cum* la conjunció *quod* hi comparteix tipus d'OR SUBordinada amb cadascuna,
 amb *ut*: OR SUB COMPL
 amb *cum*: OR SUB CIRC causal
- de manera que
 - dos tipus són propis només d'*ut*: OR SUB CIRC comparativa i OR SUB CIRC consecutiva
 - un tipus és propi només de *cum*: OR SUB CIRC temporal-causal
 - un tipus és propi de *quod* com a pronom a relatiu: OR SUB de REL
 - un tipus és propi de *quod* com a adjectiu interrogatiu: OR SUB COMPL INT IND

Aquests dos últims tipus, propis de *quod* com a pronom relatiu i com a adjectiu interrogatiu, també podrien ser introduïts, respectivament, per qualsevol altra forma de l'adjectiu relatiu o per un adverb relatiu i per qualsevol altra forma de l'adjectiu interrogatiu o per un adverb interrogatiu dues categories gramaticals les formes dels quals són idèntiques entre si:

- pronom relatiu / adjectiu interrogatiu: *qui quae quod*
- adverb relatiu / adverb interrogatiu: *ubi, unde, quo, qua, quando, quamdiu, quomodo...*

<i><u>Quem</u> cibum comeditis?</i>	<i>Quin plat esteu menjant?</i>	OR INDep	INTerrogativa DIRecta	(adj int)
	<i>¿Qué plato estáis comiendo?</i>			
<i>Dicite mihi <u>quem</u> cibum comedatis.</i>	<i>Digueu-me quin plat esteu menjant.</i>	OR SUB COMPL	INTerrogativa INDIrecta	(adj int)
	<i>Decidme qué plato estáis comiendo.</i>			
<i>Cibum <u>quem</u> comedimus caro est.</i>	<i>El plat que estem menjant és carn.</i>	OR SUB de REL		(pr rel)
	<i>El plato que estamos comiendo es carne.</i>			
<i><u>Vbi</u> es?</i>	<i>On ets?</i>	OR INDep	INTerrogativa DIRecta	(adv int)
	<i>¿Dónde estás?</i>			
<i>Dic mihi <u>ubi</u> sis.</i>	<i>Digue'm on ets.</i>	OR SUB COMPL	INTerrogativa INDIrecta	(adv int)
	<i>Dime dónde estás.</i>			
<i>Sum <u>ubi</u> mihi dixisti..</i>	<i>Soc on em vas dir.</i>	OR SUB de REL		(adv rel)
	<i>Estoy donde me dijiste.</i>			

TAULA 2

		introdueix una ↓		i es tradueix per ↓					
adverbi	interrogatiu	OR INDep interrogativa directa		<i>com ... ?</i>	<i>cómo ... ?</i>	1			
	exclamatiu	OR INDep exclamativa		<i>com ... !</i>	<i>cómo ... !</i>	2			
	relatiu	comparació		<i>com</i>	<i>como</i>	3			
	indefinit	OR INDep desiderativa		<i>tant de bo</i>	<i>ojalá</i>	4			
<i>ut</i>	conjunció subordinant	seguida de verb en mode ↓		pot introduir una ↓		i pot traduir-se per ↓		Termes 'ajut' en l'Oració PRincipal:	
		INDicatiu	OR SUB CIRC temporal		<i>quan</i>	<i>cuando</i>	5		
			OR SUB CIRC comparativa		<i>com</i>	<i>como</i>	6		
		SUBJuntiu	OR SUB COMPL verb de <i>temor</i> en l'OR PR >		<i>que</i>	<i>que no</i>	<i>que</i>	<i>que no</i>	7 8
			OR SUB CIRC concessiva		<i>encara que</i>	<i>aunque</i>	9	<i>tamen / attamen</i>	
			OR SUB CIRC consecutiva		<i>de manera que</i>	<i>de manera que</i>	10	<i>ita / sic / ad-eo / tam / tantum / ... is... / talis... / tantus...</i>	
			OR SUB CIRC final		<i>perquè</i>	<i>para que</i>	11		

		pot introduir una ↓		i es tradueix per ↓			
adverbi	de negació	OR INDep negativa		<i>no</i>	<i>no</i>	12	
		OR INDep imperativa: prohibició				13	
		OR INDep exhortativa				14	
		OR INDep desiderativa				15	
<i>ne</i>	conjunció subordinant	seguida de verb en mode ↓		pot introduir una ↓		i pot traduir-se per ↓	
		SUBJuntiu	OR SUB COMPL verb de <i>temor</i> en l'OR PR >		<i>que no</i>	<i>que no</i>	16 17
			OR SUB CIRC final		<i>perquè no</i>	<i>para que no</i>	18

<i>quod</i>	introdueix una ↓		i es tradueix per ↓					
	adjectiu	interrogatiu	OR INDep	INTerrogativa DIR	<i>quin / quina ... ?</i>	<i>qué ... ?</i>	19	
		exclamatiu	OR INDep	EXCLamativa	<i>quin / quina ... ?</i>	<i>qué ... ?</i>	20	
		indefinit		*	<i>algun / alguna</i>	<i>algún / alguna</i>	21	
	adjectiu interrogatiu	seguít/-ida de verb en mode ↓		pot introduir una ↓		i pot traduir-se per ↓		Termes ajut en l'Oració PRincipal:
		SUBJuntiu	OR SUB	COMPL INT IND	<i>quin / quina</i>	<i>qué</i>	22	
		conjunció subordinant	INDicatiu o SUBJuntiu	OR SUB	COMPL	<i>que</i>	<i>que</i>	23
OR SUB				CIRC causal	<i>perquè</i>	<i>porque</i>	24	<i>id / hoc / id-eo / ex-eo / ob eam rem inde / id-circo / praeter-ea</i>
pronom relatiu	OR SUB	de REL		<i>que / el/la qual</i>	<i>que / el/la cual</i>	25		

<i>cum</i>	introdueix un sintagma preposicional		i es tradueix per					
	preposició	d'ablatiu	amb funció de CCCompanyia		<i>amb</i>	<i>con</i>	26	
			amb funció de CCManera		<i>amb</i>	<i>con</i>	27	
	conjunció subordinant	seguida de verb en mode ↓		pot introduir una OR SUB ↓		i pot traduir-se per ↓		Termes ajut en l'Oració PRincipal:
		INDicatiu	OR SUB	CIRC temporal	<i>quan</i>	<i>quando</i>	28	
		SUBJuntiu	OR SUB	CIRC causal	<i>com (que)</i>	<i>como</i>	29	
			OR SUB	CIRC concessiva	<i>encara que</i>	<i>aunque</i>	30	<i>tamen / attamen</i>
imperfet		OR SUB	CIRC temporal-causal	<i>com (que)</i>	<i>como</i>	31		
plusquamperfet			<i>com (que)</i>	<i>como</i>	32			

1	<p><i>Vt uales?</i></p> <p>Com estàs? ¿Cómo estás?</p>	<p><i>Vt uales?</i></p> <p>OR INDep interrogativa (Interrogació directa)</p>
2	<p><i>Vt loqueris!</i></p> <p>Com parles! ¡Cómo hablas!</p>	<p><i>Vt loqueris!</i></p> <p>OR INDep exclamativa</p>
3	<p><i>Aegyptii canem ut deum colunt.</i></p> <p>Els egipcis adoren el gos com un déu. Los egipcios adoran al perro como un dios.</p>	<p><i>Vt</i> s'ha de considerar aquí adverbi relatiu perquè el sintagma que configura amb <i>deum</i> en aquesta frase</p> <p><i>Aegyptii canem ut deum colunt.</i> Els egipcis adoren el gos com un déu. podria respondre a la pregunta</p> <p><i>Vt Aegyptii canem colunt?</i> Com / De quina manera adoren el gos els egipcis? de la mateixa manera que a la pregunta amb pronom interrogatiu</p> <p><i>Quis hic est?</i> Qui és aquest? podria respondre la frase amb pronom relatiu</p> <p><i>(Hic est) Qui cottidie venit.</i> (Aquest és) El que ve cada dia. o de la mateixa manera que a la pregunta amb adverbi interrogatiu</p> <p><i>Vbi es?</i> On ets? podria respondre la frase amb adverbi relatiu</p> <p><i>(In loco) Vbi volo.</i> (En el lloc) On vull.</p>
4	<p><i>Vt ille pereat!</i></p> <p>Tant de bo aquell mori. Ojalá aquél muera.</p>	<p><i>Vt ille pereat!</i></p> <p>OR INDep desiderativa</p>

5	<p><i>Vt uer adest, adsunt hirundines.</i></p> <p>Quan arriba la primavera, vénen les orenetes. Cuado llegan la primavera, vienen las golondrinas.</p>	<p>[<i>Vt uer adest</i>], <i>adsunt hirundines.</i></p> <p>OR SUB CIRC temporal</p>
6	<p><i>Vt sementem feceris, ita mentes.</i></p> <p>Com hauràs fet la sembra, així recolliràs. Como hayas hecho la siembra, así recogerás.</p>	<p>[<i>Vt sementem feceris</i>], <i>ita mentes.</i></p> <p>OR SUB CIRC comparativa</p>
7	<p><i>Suadeo ut venias.</i></p> <p>T'aconsello que vinguis. Te aconsejo que vengas.</p>	<p><i>Suadeo [ut venias].</i></p> <p>OR SUB COMPL amb funció de CD</p>
8	<p><i>Timeo ut venias.</i></p> <p>Temo que no vinguis. Temo que no vengas.</p>	<p><i>Timeo [ut venias].</i></p> <p>OR SUB COMPL amb funció de CD</p>
9	<p><i>Senectus, ut cetera auferat, tamen prudentiam adfert.</i></p> <p>La vellesa, tot i que s'emporti la resta, no obstant aporta prudència. La vejez, aunque se lleve lo demás, no obstante aporta prudencia.</p>	<p><i>Senectus, [ut cetera auferat], tamen prudentiam adfert.</i></p> <p>OR SUB CIRC concessiva</p>
10a	<p><i>Deus tam potens est ut omnia regat.</i></p> <p>Déu és tan poderós que tot ho regeix. Dios es tan poderoso que todo lo rige.</p>	<p><i>Deus tam potens est [ut omnia regat].</i></p> <p>OR SUB CIRC consecutiva</p>
10b	<p><i>Servus ita laborat ut aegrotet.</i></p> <p>L'esclau treballa de [tal] manera que està emmalaltint. El esclavo trabaja de [tal] manera que está enfermando.</p>	<p><i>Servus ita laborat [ut aegrotet].</i></p> <p>OR SUB CIRC consecutiva</p>

11a	<p><i>Imperator nuntium misit ut hoc nuntiaret.</i></p> <p>El general va enviar un missatger perquè anunciés això. El general envió un mensajero para que anunciara esto.</p>	<p><i>Imperator nuntium misit [ut hoc nuntiaret].</i></p> <p>OR SUB CIRC final</p>
11b	<p><i>Legati venerunt ut pacem peterent.</i></p> <p>Els llogats van venir per demanar la pau. Los legados vinieron para pedir la paz.</p>	<p><i>Legati venerunt [ut pacem peterent]. *</i></p> <p>OR SUB CIRC final</p>
<p>* Quan el subjecte de l'ORació PRincipal i el subjecte de l'ORació SUBordinada és el mateix no és possible en català ni en castellà mantenir el verb d'aquest última en forma personal, sinó que s'ha de recórrer a l'infinitiu (no és possible dir <i>Els llogats van venir perquè demanessin la pau / Los legados vinieron para que pidieran la paz</i>).</p>		

12	<p><i>Ne fas est omnia scire.</i></p> <p>No està permès saber-ho tot. No está permitido saberlo todo.</p>	<p><i>Ne fas est (omnia scire).</i></p> <p>OR INDep negativa (que inclou una OR SUB COMPL d'INF amb funció de SUBJECTe)</p>
13	<p><i>Ne hoc facias. / Ne hoc feceris.</i></p> <p>No facis això. No hagas eso.</p>	<p><i>Ne hoc facias. / Ne hoc feceris.</i></p> <p>OR INDep imperativa</p>
14	<p><i>Ne loquamur.</i></p> <p>No parlem No hablemos.</p>	<p><i>Ne loquamur.</i></p> <p>OR INDep exhortativa</p>
15	<p><i>Ne hoc sentiat.</i></p> <p>Tant de bo no s'adoni d'això. Ojalá no se dé cuenta de eso.</p>	<p><i>Ne hoc sentiat.</i></p> <p>= <i>Vtinam ne hoc sentiat.</i></p> <p>OR INDep exhortativa</p>

16	<p><i>Suadeo ne venias.</i></p> <p>T'aconsello que no vinguis.</p> <p>Te aconsejo que no vengas.</p>	<p><i>Suadeo [ne venias].</i></p> <p>OR SUB COMPL amb funció de CD</p>
17	<p><i>Timeo ne venias.</i></p> <p>Temo que vinguis.</p> <p>Temo que vengas.</p>	<p><i>Timeo [ne venias].</i></p> <p>OR SUB COMPL amb funció de CD</p>
18	<p><i>Hostes fugerunt ne Romani oppidum oppugnarent.</i></p> <p>Els enemics van fugir perquè els romans no ataquessin la ciutat.</p> <p>Los enemigos huyeron para que los romanos no atacaran la ciudad.</p>	<p><i>Hostes fugerunt [ne Romani oppidum oppugnarent].</i></p> <p>OR SUB CIRC final</p>
19	<p><i>Quod responsum dedisti?</i></p> <p>Quina resposta vas donar?</p> <p>¿Qué respuesta diste?</p>	<p><i>Quod responsum dedisti?</i></p> <p>OR INDep interrogativa (Interrogació directa)</p>
20	<p><i>Quod responsum dedisti!</i></p> <p>Quina resposta vas donar!</p> <p>¡Qué respuesta diste!</p>	<p><i>Quod responsum dedisti!</i></p> <p>OR INDep exclamativa</p>
21	<p><i>Si quod responsum dedisti, ...</i></p> <p>Si vas donar alguna resposta, ...</p> <p>Si diste alguna respuesta, ...</p>	<p><i>Si quod responsum dedisti, ...</i></p> <p><i>Quod</i> –i la resta de formes de l'adjectiu <i>qui quae quod</i>– només té aquest valor d'adjectiu indefinit si apareix precedit de la conjunció subordinant <i>si</i>, que introdueix una OR SUB CIRCumstancial condicional.</p>
22	<p><i>Dic mihi quod responsum dederis.</i></p> <p>Digue'm quina resposta vas donar.</p> <p>Dime qué respuesta diste.</p>	<p><i>Dic mihi [quod responsum dederis].</i></p> <p>OR SUB COMPL INTerrogativa INDirecta amb funció de CD</p>

23a	<p><i>Accidit quod hostes fugerant.</i></p> <p>S'esdevingué que els enemics havien fugit. Resultó que los enemigos habían huido.</p> <p><i>Accidit quod hostes fugissent.</i></p> <p>S'esdevingué que els enemics [segons semblava] havien fugit. Resultó que los enemics [al parecer] habían huido.</p>	<p><i>Accidit [quod hostes fugerant]. *</i></p> <p><i>Accidit [quod hostes fugissent]. *</i></p> <p>OR SUB COMPL amb funció de SUBJECTE</p>
23b	<p><i>Legatus nuntiavit quod hostes fugerant.</i></p> <p>El llegat va anunciar que els enemics havien fugit. El legado anunció que los enemigos habían huido.</p> <p><i>Legatus nuntiavit quod hostes fugissent.</i></p> <p>El llegat va anunciar que els enemics [segons semblava] havien fugit. El legado anunció que los enemigos [al parecer] habían huido.</p>	<p><i>Legatus nuntiavit [quod hostes fugerant]. *</i></p> <p><i>Legatus nuntiavit [quod hostes fugissent]. *</i></p> <p>OR SUB COMPL amb funció de CD</p>

24a	<p><i>Nocte ambulabat quod dormire non poterat.</i> Passejava de nit perquè no podia dormir. Paseaba de noche porque no podía dormir.</p> <p><i>Nocte ambulabat quod dormire non posset.</i> Passejava de nit perquè [segons diuen] no podia dormir. Paseaba de noche porque [según dicen] no podía dormir.</p>	<p><i>Nocte ambulabat [quod dormire non poterat].*</i> <i>Nocte ambulabat [quod dormire non posset].*</i></p> <p>OR SUB CIRC causal</p>
24b	<p><i>Romani in oppidum intrauerunt quod hostes fugerant.</i> Els romans van entrar en la ciutat perquè els enemics havien fugit. Los romanos entraron en la ciudad porque los enemigos habían huido.</p> <p><i>Romani in oppidum intrauerunt quod hostes fugissent.</i> Els romans van entrar en la ciutat perquè [segons semblava] els enemics havien fugit. Los romanos entraron en la ciudad porque [al parecer] los enemigos habían huido</p>	<p><i>Romani in oppidum intrauerunt [quod hostes fugerant].*</i> <i>Romani in oppidum intrauerunt [quod hostes fugissent].*</i></p> <p>OR SUB CIRC causal</p>
<p>* El mode del verb d'una OR SUB COMPLETiva (com a les frases 23) o d'una OR SUB CIRCumstancial causal (com en aquestes frases 24) introduïda per la conjunció subordinant <i>quod</i> pot ser INDicatiu o SUBJuntiu, però no indistintament, ja que amb l'INDicatiu el que es diu és presentat com quelcom considerat segur o real, mentre que amb el SUBJuntiu el que es diu és presentat com quelcom considerat no segur o no real, de manera que si es vol reflectir aquest matís en la traducció s'ha de recórrer a perífrasis sense paral·lel en la frase en llatí, com ara <i>segons diuen / segons deien</i> o <i>segons sembla / segons semblava...</i></p>		

26	<p><i>Cum amicis ludebat.</i></p> <p>Jugava amb els [seus] amics. Jugaba con los/ sus amigos.</p>	<p><i>Cum amicis ludebat.</i></p> <p>CCCompanyia</p>
27	<p><i>Romam cum febris venit.</i></p> <p>Va arribar a Roma amb febre. Llegó a Roma con fiebre.</p>	<p><i>Romam cum febris venit.</i></p> <p>CCManera</p>

28a	<p><i>Cum haec cognouit, imperator castra movit.</i></p> <p>Quan va conèixer això, el general va traslladar el campament. Cuando supo esto, el general trasladó el campamento.</p>	<p><i>[Cum haec cognouit], imperator castra movit.</i></p> <p>OR SUB CIRC temporal</p>
28b	<p><i>Iudex damnatur cum nocens absolvitur.</i></p> <p>El jutge és condemnat quan el culpable és absolt. El juez es condenado cuando el culpable es absuelto.</p>	<p><i>Iudex damnatur [cum nocens absolvitur].</i></p> <p>OR SUB CIRC temporal</p>
28c	<p><i>Fuit tempus cum in campis homines uagabantur.</i></p> <p>Hi va haver un temps en què els homes anaven errants pels camps. Hubo un tiempo en que los hombres vagaban por los campos.</p>	<p><i>Fuit tempus [cum in campis homines uagabantur]. *</i></p> <p>OR SUB CIRC temporal</p>

* Quan l'OR SUB CIRCumstancial temporal introduïda per la conjunció subordinant *cum* es refereix a un terme de l'ORació PRincipal que implica la idea de temps –en aquesta frase *tempus*–, la conjunció no es pot traduir per *quan / cuando*, sinó que s'ha de recórrer al sintagma preposicional *en què / en que* (de manera que l'ORació SUB CIRCumstancial temporal es converteix en la traducció en una OR SUB de RELatiu).

30	<p><i>Cum fortis sis, strenue pugna.</i></p> <p>Com que ets valent, lluita amb valor. Como eres valiente, lucha con valor.</p>	<p><i>[Cum fortis sis], strenue pugna.</i></p> <p>OR SUB CIRC causal</p>
----	--	--

31	<p><i>Imperator, cum uictoriam non speraret, tamen usque ad mortem pugnauit.</i></p> <p>El general, tot i que no esperava la victòria, no obstant va lluitar fins a la mort.</p> <p>El general, aunque no esperaba la victoria, no obstante luchó hasta la muerte.</p>	<p><i>Imperator, [cum uictoriam non speraret], tamen usque ad mortem pugnauit.</i></p> <p>OR SUB CIRC concessiva</p>
32	<p><i>Cum haec cognosceret, imperator castra mouit.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Com conegués això, el general va traslladar el campament. (1) - Com que coneixia, ... (2) - En conèixer això, ... (3) - Coneguent això, ... (4) · Como supiese esto, el general trasladó el campamento. (1) · Como sabía esto, ... (2) · Al saber esto, ... (3) · Sabiendo esto, ... (4) 	<p><i>[Cum haec cognosceret], imperator castra mouit.</i></p> <p>OR SUB CIRC temporal-causal (o de <i>cum</i> històric)</p> <p>amb imperfet de SUBJuntiu *</p> <p>* En la traducció</p> <ul style="list-style-type: none"> (1) es pot mantenir el mateix temps i mode, imperfet de SUBJuntiu (2) es pot fer servir el mateix temps perfet però en INDicatiu (3) es pot fer servir <i>en</i> + INFinitiu simple / <i>al</i> + INFinitivo simple (4) es pot fer servir GERundi simple / GERundio simple
33	<p><i>Cum haec cognouisset, imperator castra mouit.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Com hagués conegut això, el general va traslladar el campament. (1) - Com que havia conegut això, ... (2) - En haver conegut això, ... (3) - Havent conegut això, ... (4) · Como hubiese sabido esto, el general trasladó el campamento. (1) · Como había sabido esto, ... (2) · Al haber sabido esto, ... (3) · Habiendo sabido esto, ... (4) 	<p><i>[Cum haec cognouisset], imperator castra mouit.</i></p> <p>OR SUB CIRC temporal-causal (o de <i>cum</i> històric)</p> <p>amb plusquamperfet de SUBJuntiu *</p> <p>* En la traducció</p> <ul style="list-style-type: none"> (1) es pot mantenir el mateix temps i mode, pluquamperfet de SUBJuntiu (2) es pot fer servir el mateix temps plusquamperfet però en INDicatiu (3) es pot fer servir <i>en</i> + INFinitiu compost / <i>al</i> + INFinitivo compuesto (4) es pot fer servir GERundi compost / GERundio compuesto